

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 13

Рівне – 2019

УДК 159.927:159.942

Крюкова Людмила

здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID iD: 0000-0001-6572-6214

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.123

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ НА ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКА ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті розкриті особливості адаптації молодшого школяра до навчального процесу. Проаналізовано останні дослідження з проблеми. Виявлено, що дана проблема набула суттєвого значення на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. Зроблено висновок, що рівень розвитку емоційної сфери дитини визначає, наскільки адаптованою буде дана дитина до відповідного середовища. Визначені причини та форми дезадаптації першокласника до шкільного навчання. Виділені основні аспекти адаптації школяра. Розглянуто основні складові адаптивності дитини до шкільного навчання. Вивчено, що стан емоційного дискомфорту є однією з причин шкільної дезадаптації та порушення психічного здоров'я школяра. Встановлено, що адаптаційний процес буде відбуватися швидше та ефективніше при позитивному розвитку емоційної сфери першокласника. Запропоновано для підвищення рівня адаптації на основі розвитку емоційної сфери проводити т.з. кольорові експерименти, які допоможуть сформувати позитивне ставлення першокласника до навчання в школі. Такі експерименти за допомогою кольору можуть ефективно вплинути на емоційну сферу першокласника, сформувати запас позитивних емоцій щодо навчального процесу та підвищити рівень шкільної адаптації.

Ключові слова: адаптація, емоційна сфера, емоційна стабільність, дезадаптація, навчання, першокласник.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки та шкільної практики суттєвого значення набуває проблема адаптації першокласника до шкільного навчання на рівні розвитку емоційної сфери.

Емоційна сфера є одним із визначальних чинників, яка суттєво впливає на адаптацію у відповідному середовищі існування та, особливо, першокласника у новому соціальному середовищі. Адже саме те, наскільки адаптованою буде дитина, яка змінює свій уклад життя, рід діяльності та соціум, впливає рівень розвитку емоційної сфери даної дитини та її емоційна стабільність. Початок шкільного життя – це початок особливої навчальної діяльності, що вимагає від дитини і значного розумового напруження, і великої фізичної витривалості. Молодший шкільний вік – найбільш сприятливий період розвитку емоційної сфери та культури почуттів особистості. Дитина знаходиться в постійному розвитку, тому взаємини з нею повинні визначатися віковими особливостями. На різних вікових етапах розвитку спостерігаються різні переживання. Саме тому дуже важливим та одночасно складним вважається адаптаційний період і не кожен учень його успішно проходить. Таким чином, можуть виникнути проблеми соціалізації унаслідок недостатньої готовності до школи та розвитку дезадаптації дитини.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Особливості адаптаційних процесів у школярів з психофізіологічних позицій у цілому мало вивчається в експериментальних та інноваційних умовах навчання за новими педагогічними технологіями, а також у період впровадження нових експериментальних програм. Оцінка їхньої ефективності здійснюється лише за педагогічними критеріями, які є нечіткими та відносними. Зовсім відсутнє врахування чинників, що впливають на формування певних функціональних станів в умовах навчання, а також на психічне та фізичне здоров'я учнів. У результаті підвищуються показники дезадаптації учнів – відчуття пригніченості, формування негативних емоцій, зниження активності. (Сисоєнко, 2005)

Шкільна адаптація розуміється в сучасній психолого-педагогічній літературі як складний процес пристосування дитини до школи, а також школи до дитини. Процес адаптації вивчався такими науковцями: Антропова, Кольцова, Хрипкова (в галузі медицини); Божович, Вострокнутов, Грецов, Мороз, Цилев, Чуткіна, Яценко та іншими дослідниками. За результатами їх досліджень можна зробити висновок, що процес адаптації – це творчий та активний комунікативний процес, в якому люди як особистості долають певні труднощі та формують нові способи взаємодії з різними елементами соціального середовища, а не пасивно пристосовуються до колективу. У цілому у дітей процес адаптації закінчується у першому півріччі навчального процесу. При цьому потрібно пам'ятати, що у процесі адаптації визначаються основні адаптаційні труднощі учнів-новачків у новому соціальному середовищі школи, що може призвести до подальшої їх дезадаптації (табл. 1).

Таблиця 1

Причини дезадаптації першокласника

Види труднощів	Категорія дітей, яка найчастіше відчуває дану проблему	Результат впливу даного виду труднощів
Новий режим дня	діти, які не відвідували дошкільні установи	відставання в розвитку рівня довільної регуляції поведінки, організованості
Соціальний статус в класному колективі	діти, у яких відсутній досвід перебування в дитячому колективі, неадекватне усвідомлення свого статусу в групі однолітків	пригніченість, або, навпаки, сильна збудженість
Взаємини з учителем	діти, у яких є проблеми у спілкуванні з дорослими, які позбавлені індивідуального підходу	нестійкість й вузькість уваги, окремі розлади пам'яті
Взаємини родині	діти, у яких присутня конфліктна ситуація в сім'ї, низький освітній рівень батька і матері, неповна сім'я	функціональна неготовність до навчання в школі

Адаптована дитина легко долає певні соціальні та комунікативні труднощі, відповідає рівням сформованості психологічних властивостей та вимогам і нормам певного середовища, у цілому пристосована до повноцінного розвитку в ньому, а також розвиває власний фізичний та інтелектуальний потенціал. При дослідженні адаптаційного потенціалу особистості учнів необхідно враховувати основні чинники, які впливають на успішну адаптацію, або ж спричиняють дезадаптації школяра. Розглянемо дані чинники у вигляді авторської схеми (рис. 1).

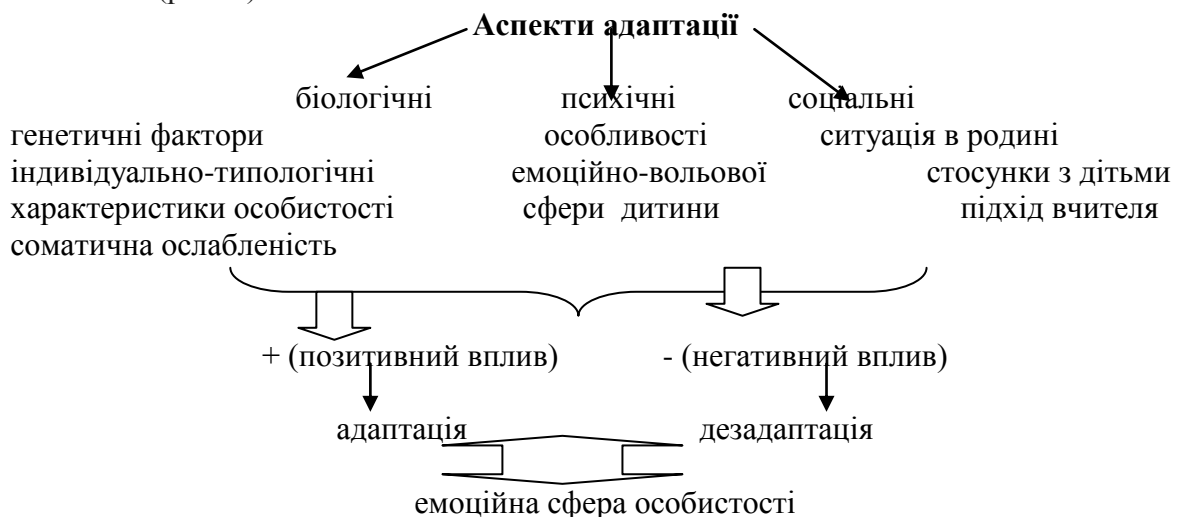

Рис. 1 Основні аспекти адаптації школяра.

Таким чином, позитивний вплив біологічних, психологічних і соціальних аспектів сприятиме успішній адаптації першокласника до шкільного навчання. Життєрадісний, бадьорий, живий та веселий настрій молодшого школяра – це певна психофізіологічна норма. Першокласники вчаться управляти своїми настроями, а іноді навіть маскувати їх, що говорить про успішний розвиток емоційної сфери особистості.

При цьому більш стримано виражаються негативні емоції, спостерігається посилення стриманості та усвідомленості в прояві емоцій, підвищення стійкості емоційних станів та вміння володіти собою.

Звідси визначаємо основні складові адаптивності дитини до шкільного навчання (рис. 2).

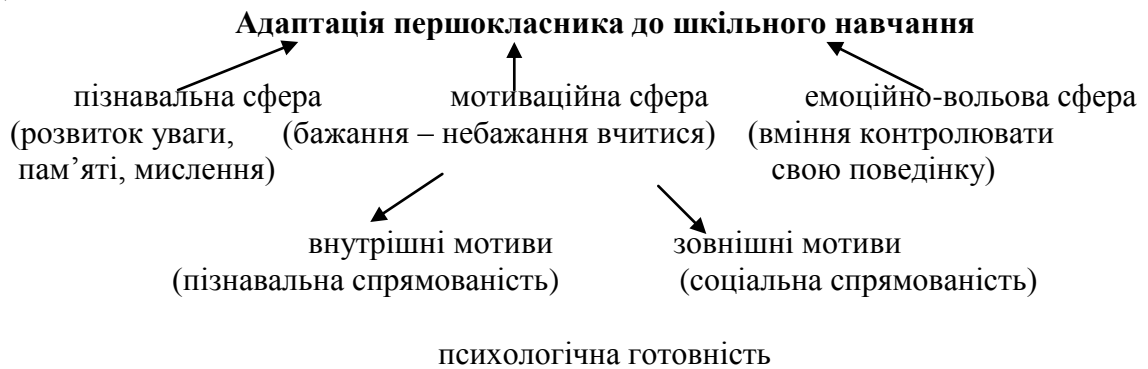

Рис. 2 Складові адаптації до шкільного навчання першокласника

Проте не у всіх дітей адаптація до школи протікає успішно. Певна категорія першокласників відчуває певні труднощі і процес адаптації у них сильно затягується. Якщо відбувається порушення психосоціального розвитку – з'являється стан емоційного дискомфорту, а це є однією з головних причин шкільної дезадаптації та порушення психічного здоров'я школяра. Такі діти часто і довго хворіють, причому хвороби мають психосоматичну природу. У цілому дезадаптовані діти складають групу ризику щодо розвитку відповідних психогеній і дидактогеній, у т.ч. шкільного неврозу. Деякі діти до середини дня навчання виявляються вже перевтомленими, вони стомлюються від великої кількості інформації, що надходить ззовні. При цьому школа для них є специфічним стресогенним чинником. Окрім того, дорога в школу для багатьох потребує підвищеної уваги і напруги. Протягом дня у дітей не буває можливості повного розслаблення, як фізичного, так і розумового та емоційного. Деякі діти невеселі вже вранці, вони приходять до школи перевтомленими, у них з'являються тривога і страх перед майбутньою роботою в класі, через розлучення з батьками тощо. Необхідність спеціального психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей, які навчаються у початкових класах, гарантує нормальне прийняття ролі школяра, розвиток його пізнавальної активності та закладає потенціал для подальшого становлення особистості учня. Гарна успішність, засвоєння шкільних норм поведінки, відсутність проблем у спілкуванні та емоційне благополуччя вважаються критеріями ефективної адаптації до шкільного навчання. Проте під впливом певного ряду чинників може сформуватися дезадаптація першокласника в умовах навчального процесу. Вона характеризується негативним емоційним відношенням до школи, високим рівнем тривожності, підвищеною емоційною лабільністю, низькою працездатністю, руховим розгальмуванням, а також труднощами спілкування із вчителями й однолітками.

У цілому Головки та Головки виділяють такі варіанти шкільної дезадаптації:

Варіант 1. Дезадаптація, що виникає на фоні особливостей навчального процесу молодших школярів. Відомо, що в молодшому шкільному віці діти засвоюють предметний бік навчального процесу – навички та вміння. Коли процес формування навичок та вмінь проходить важко і непродуктивно, учень починає відставати від програми. Це можна помітити на такому симптомі шкільної дезадаптації, як невстигання. І безперечно, тут величезна провина дорослих (учителя і батьків), що вони неухважно чи байдужі до того, як у

дитини формуються навички і вміння. Навчання – важкий процес для маленького учня, який ще не вміє вчитися. При цьому дорослі часто-густо забувають про те, що кожна дитина неповторна своїми індивідуальними психофізіологічними особливостями та не завжди враховують в роботі з дітьми їх інтелектуальний рівень розвитку та особливості їх психомоторики.

Варіант 2. Деадаптація як невміння дітей довільно регулювати свою поведінку, увагу та адекватно сприймати навчальні вимоги. Такі учні виконують завдання не з власної ініціативи, а внаслідок зовнішньої стимуляції з негативним підґрунтям. Подібне виявляється в емоційних дітей, що відзначаються високою чутливістю, збудливістю, неадекватністю переживань і, відповідно, реакцій. Вони зосереджуються на своїх внутрішніх переживаннях, а отже, виконуючи завдання, роблять безліч помилок, неуважні та загальмовані. Звичайно, це може бути наслідком сімейного виховання – «вседозволеності», тобто діти прийшли до школи з дуже низьким рівнем вольової готовності. Отже, з перших днів такі діти відчувають значні труднощі у навчанні.

Варіант 3. Деадаптація як невміння дітей увійти у відповідний темп шкільного життя. Ці учні, як правило, фізично ослаблені, часто хворіють, швидко втомлюються, невтримані. Вони пасують перед труднощами та значно недооцінюють свої можливості.

Овчарова П. В. зазначає, що проблема шкільної деадаптації може проявлятися в різних формах, мати різні причини, наслідки та локус скарг. Перша форма. Несформованість елементів і навичок навчальної діяльності. Причина: індивідуальні особливості інтелектуального розвитку, педагогічна занедбаність. Наслідок: низька успішність. Локус скарг: погана успішність з усіх предметів, недосконале читання, відставання з математики, слабка пам'ять, неуважність, учень мовчить на уроках, боїться відповідати, хоча знає; невпевненість у собі; відносно багато часу на підготовку уроків; тривожність, занижена самооцінка. Пасивність, песимізм; розчарування школою, пропуск уроків, втечі зі школи.

Друга форма. Несформованість мотивації учіння, спрямованість на позашкільні види діяльності. Причина: інфантилізм виховання, гіперопіка, несприятливі чинники, що зруйнували позитивну мотивацію (шкільні міжособистісні відносини, неадекватне оцінювання навчальної діяльності тощо). Наслідок: погана успішність і поведінка на фоні достатньо високого рівня пізнавальних здібностей. Локус скарг: тривога з приводу індивідуально-особистісних якостей – повільності, інертності, неорганізованості, стомлюваності, некоммунікбельності, егоїстичності, впертості, агресивності, озлобленості, брехливості, страхів і фобій.

Третя форма. Нездатність до довільної регуляції поведінки, уваги та навчальної діяльності. Причина: особливості сімейного виховання (гіперпротекція або домінуюча гіпопротекція), а також подібний тип виховання в дитячому садочку і початковій школі. Наслідок: неорганізованість, неуважність, залежність від дорослих, порушення форм спілкування та слабка успішність. Локус скарг: тривога з приводу особливостей поведінки, навчальної діяльності і спілкування дитини із ровесниками і дорослими, нетовариськість. Замкненість та відсутність друзів; невміння дружини із ровесниками; погані відносини з учителями; прояви булінгу; погані відносини між дітьми в сім'ї, відсутність бажання грати із ровесниками, тяжіння до «поганих дітей», нерозуміння дитини. Виділяють приховані форми шкільної деадаптації: дитина зазнає постійну внутрішню тривогу й страх перед школою й вчителями, у неї відсутнє бажання ходити в школу, спостерігаються труднощі у спілкуванні, формується неадекватна самооцінка, як правило, на фоні гарної успішності й дисциплінованості (Сорокіна, 2005).

Відповідно до класифікації, яку запропонувала Безруких, за рівнем адаптованості дітей можна умовно поділити на три групи:

- Перша група (високий рівень) адаптується до школи протягом перших двох місяців навчання. Ці учні відносно швидко входять у колектив, освоюються у школі, знаходять нових друзів у класі, у них майже завжди гарний настрій, вони доброзичливі, сумлінно і без видимого напруження виконують усі вимоги вчителя. Інколи в них трапляються складнощі або в контактах із дітьми, або у стосунках з учителем, оскільки їм ще

важко виконувати усі вимоги правил поведінки. Але до кінця жовтня відбувається засвоєння і нового статусу, і нових вимог, і нового режиму. Це дозволяє їм із перших днів відчутти свої досягнення, що ще більше підвищує навчальну мотивацію. Легка форма адаптації.

- Друга група дітей (середній рівень) має тривалий період адаптації, невідповідність їхньої поведінки вимогам школи затягується; вони не можуть прийняти ситуацію навчання, спілкування з учителем та однокласниками. Як правило, їм важко опанувати навчальну програму. Завдяки доброзичливому і тактовному ставленню вчителя до кінця першого півріччя реакції таких дітей стають адекватнішими. Це форма середнього рівня адаптації.

- Третя група: діти, в яких соціально-психологічна адаптація пов'язана зі значними труднощами. Вони не засвоюють навчальної програми, у них проявляються негативні форми поведінки та домінують негативні емоції. Саме на таких дітей найчастіше скаржаться вчителі та батьки. Постійні невдачі в навчанні, відсутність контакту з учителем створюють відчуження і негативне ставлення однокласників. Серед цих учнів можуть бути ті, хто потребує лікування (учні з порушеннями психоневрологічної сфери), проте можуть бути й учні, не готові до навчання у школі. Це т.з. «група ризику».

Створення сприятливих умов адаптації дитини до школи з урахуванням особливостей її прояву є найважливішим чинником щодо забезпечення наступності в його розвитку. Від того, як протікає процес адаптації, багато в чому залежить психофізіологічний стан майбутнього учня, а також його фізичне і психічне здоров'я. (Безруких, 2005).

Мета статті. Вивчити особливості адаптації молодших школярів до навчального процесу та основні причини їх дезадаптації, а також вплив емоційної сфери на успішну адаптацію першокласника до школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні приймали участь учні у віці 6-7 років. Обсяг вибірки нараховував 74 дитини контрольної групи та 26 дітей експериментальної групи. В основі нашого дослідження лежить особистісний підхід щодо розуміння процесу адаптації першокласника до навчального процесу. Кроком по дослідженню рівня адаптації першокласників була методика «Дерево» Пономаренко. Учні пропонувались листки із зображенням сюжету: дерево і розташовані на ньому фігурки людей. Кожен учень отримував листок з таким зображенням (але без нумерації фігурок). Завдання звучало так: «Роздивіться дане дерево. Ви бачите на ньому і поряд з ним багато фігурок. У кожній з них – різний настрій і вони займають різне положення. Візьміть червоний олівець і обведіть ту фігурку, яка нагадує вам себе, схожа на вас та ваш настрій в школі. Зверніть увагу, що кожна гілка дерева прирівнюється вашим успіхам та досягненням. Тепер візьміть зелений олівець і обведіть ту фігурку, якою б ви хотіли бути і на чиему місці ви хотіли б знаходитись».

Інтерпретація результатів проективної методики «Дерево» проводилась, виходячи з вибраних позицій учнів, позицій кожної фігурки на малюнку, які ототожнювали реальне та ідеальне розташування на дереві, а також аналіз різниці між ними. За результатами дослідження, 53 % учнів експериментальної групи та лише 21% контрольної групи має високий рівень адаптації. Ці діти відносно швидко входять у нове соціальне середовище, добре освоюються в школі, знаходять нових друзів в класі, у них майже завжди гарний настрій, вони доброзичливі, сумлінно і без видимої напруги виконують усі вимоги вчителя. Іноді в них відмічаються складності або в контактах з дітьми, або у стосунках з учителем, оскільки їм ще важко виконувати всі вимоги правил поведінки. Але до кінця жовтня відбувається засвоєння і нового статусу, і нових вимог, і нового режиму. Ці якості дозволяють їм з перших днів відчутти свої успіхи, що ще більше підвищує навчальну мотивацію. Необхідно звернути увагу на першокласників, які показали низький рівень адаптації (10 % – контрольна група, 5 % - експериментальна група). Це проявляється в порушенні дисципліни, зниженому інтересу до навчальних занять, у наявності труднощів регулювання поведінкою, уваги та навчальної діяльності, в невмінні пристосовуватись до темпу шкільного життя. Це діти, в яких соціально-психологічна адаптація пов'язана із значними труднощами. Вони не засвоюють навчальну програму, у них проявляються негативні форми поведінки, різкий прояв негативних емоцій. Саме на таких дітей найчастіше

скаржаться вчителі та батьки. Інші діти мають середній та достатній рівень адаптації, період невідповідності їхньої поведінки вимогам школи затягується: діти не можуть прийняти ситуацію навчання, спілкування з учителем і дітьми. Як правило, ці діти зазнають труднощі в засвоєнні навчальної програми. Завдяки доброзичливому і тактовному відношенню вчителя до кінця першого півріччя реакції цих дітей стають адекватними шкільним вимогам.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Для підвищення рівня адаптації на основі розвитку емоційної сфери доцільно проводити т.з. кольорові експерименти, які допоможуть сформувати позитивне ставлення першокласника до навчання в школі. Для цього необхідно запропонувати батькам та вчителю урізноманітнити соціальне середовище, в якому перебувають учні в школі та вдома, за допомогою певних кольорів (розбудова «будиночків» позитивних емоцій). Наприклад, можна разом із школярем виготовити червоні чи жовті (колір вибираємо відповідно до результатів діагностування) сердечка і квіточки та розмістити їх у кімнаті, де учень навчається. Даний експеримент за допомогою кольору може ефективно вплинути на емоційну сферу першокласника, сформувати запас позитивних емоцій щодо навчального процесу та підвищити рівень шкільної адаптації. Подібні психофізіологічні експерименти є перспективою щодо подальшої роботи з даного напрямку.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Аминникова, Н. С. (2006). Адаптация первоклассников к школьным условиям. *Фестиваль педагогических идей "Открытый урок"*. Взято с <http://festival.1september.ru/articles/314289/>
- Безруких, М. (2005). *Готов ли ребенок к школе?* Москва: Вентана-Граф.
- Луговых, Т. А. (2008). Диагностика адаптации первоклассников к школе. *Фестиваль педагогических идей "Открытый урок"*. Взято с <http://festival.1september.ru/articles/511644/>
- Сисоєнко, Н. (2005). Особливості адаптації молодших школярів до навчального навантаження в сучасних загальноосвітніх закладах різного типу. *Актуальні проблеми гігієни праці, професійної патології і медичної екології Донбасу*. (с. 372-374). Донецьк: Каштан.
- Сорокина, В. (2005). *Психологическое неблагополучие детей в начальной школе. Диагностика и пути преодоления*. Москва: Генезис.
- Степник, О. (2007). Причини шкільної дезадаптації. *Психологічна газета*, 14 (86).
- Юрченко, И. (2009). Социальная адаптация детей к школе. *Проблемы психологической адаптации личности в разных видах жизнедеятельности: материалы Всеукраинской научно-практической конференции молодых научных сотрудников*. Одесса: СМІЛ.
- James, W. (2008). *Talks to Teachers on Psychology And to Students on Some of Life's Ideals*. Manor. Rockville, Maryland.

REFERENCES

- Aminnikova, N. S. (2006). Adaptatsiya pervoklassnikov k shkolnym usloviyam [Adaptation of the first-graders to school conditions] *Festival pedagogicheskikh idey "Otkrytyy urok"*. Vzyato s <http://festival.1september.ru/articles/314289/> [in Russian].
- Bezrukikh, M. (2005). Gotov li rebenok k shkole? [Is the child ready to school?]. Moskva: Ventana-Graf. [in Russian].
- Lugovykh, T. A. (2008). Diagnostika adaptatsii pervoklassnikov k shkole [Diagnostic of the first-graders' adaptation to school] *Festival pedagogicheskikh idey "Otkrytyy urok"*. Vzyato s <http://festival.1september.ru/articles/511644/> [in Russian].
- Sysoienko, N. (2005). Osoblyvosti adaptatsii molodshykh shkoliariv do navchalnoho navantazhennia v suchasnykh zahalnoosvitnikh zakladakh riznogo typu [Peculiarities of the adaptation of the younger schoolchildren to study load in modern general educational institutions of various types]. *Aktualni problemy hihiieny pratsi, profesiinoi patolohii i medychnoi ekolohii Donbasu*. (s. 372-374). Donetsk: Kashtan. [in Ukrainian].

- Sorokina, V. (2005). *Psikhologicheskoye neblagopoluchiye detey v nachalnoy shkole. Diagnostika i puti preodoleniya*. [Psychological deprivation of the children in junior school. Diagnostic and the ways of overcoming]. Moskva: Genезis. [in Russian].
- Stepnyk, O. (2007). Prychyny shkilnoi dezadaptatsii [The reasons of school maladjustment]. *Psykhologichna hazeta*, 14 (86). [in Ukrainian].
- Yurchenko, I. (2009). Sotsialnaya adaptatsiya detey k shkole [Social adaptation of children to school]. *Problemy psikhologicheskoy adaptatsii lichnosti v raznykh vidakh zhiznedeyatel'nosti: materialy Vseukrainskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii molodykh nauchnykh sotrudnikov*. Odessa: SMIL. [in Russian].
- James, W. (2008). *Talks to Teachers on Psychology And to Students on Some of Life's Ideals*. Manor. Rockville, Maryland. [in English].

THE INFLUENCE OF ADAPTION PROCESS OF THE YOUNGER STUDENT TO THE STUDY ACCORDING TO HIS EMOTIONAL EDUCATION

Liudmyla Kriukova

PhD student of the Department of
Lifespan & Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities

ORCID iD: 0000-0001-6572-6214

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.123

Abstract. *This article tells us about the peculiarity of the adaptation of the elementary schoolchild to the educational process. The last researches on this topic were analyzed. It was also marked that given problem gained substantial significance at the present stage of the evolution of pedagogical science. We reached the conclusion that developmental level of the emotional sphere of the child rated how adaptive that child could be to the relevant environment. The reasons and forms of maladjustment of the first-grade pupils are determined. The key aspects of the schoolchild's adaption are highlighted.*

The main components of the child's adaptability to the educational process are considered. It is determined that a state of emotional discomfort is one of the causes of the school maladjustment and the disturbance of mental health. It is pointed out that the process of adaptation will be taking place faster and more effective under positive development of emotional sphere of the first grader. It is suggested to increase the level of adaptation on the basis of the development of the emotional sphere to carry out color experiments which would help to form the positive attitude of the first-grade pupil to the process of studying at school. Such color-assisted experiments could affectively effect on the emotional sphere of the first-grader, form a store of positive emotions according to the educational process and to make the level of the school adaptation higher.

Key words: *adaption, emotional sphere, emotional stability, disadaption, education, first-grade pupil.*

Стаття надійшла до редакції 27.10.2019 р.

З М І С Т

Барчі Б. Психологічне дослідження емоційного стану безробітних осіб.....	5
Вронська В. Історія розвитку медсестринства та удосконалення діяльності медичних сестер дошкільних навчальних закладів.....	11
Гордійчук К. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників.....	15
Деревянко Н. «Допомога іншому» як стратегія просоціального розвитку особистості.....	20
Джеджеря О. Особливості емоційного переживання студентами актуальних ситуацій.....	25
Каргіна Н. Особливості надання психологічної допомоги особам з низьким рівнем психологічного благополуччя: можливості та обмеження.....	31
Клюйко Л. Психологічні чинники феномену суб'єктивного благополуччя та його впливу на задоволеність життям особистості.....	36
Корнієнко І. Дослідження житлового простору і його роль у емоційній саморегуляції особистості.....	42
Корчакова Н. Репутація групи як мотив дитячої просоціальності.....	48
Крюкова Л. Вплив емоційної сфери на процеси адаптації першокласника до навчального процесу..	57
Кулакова Л., Кулаков Р. Шляхи формування почуття власної гідності особистості в онтогенезі.....	64
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Психологічні особливості роботи з батьками в психотерапії дітей та підлітків.....	79
Михайлова І. Аналіз ефективності прийняття «сильної пози» як засобу корекції низького рівня самооцінки.....	75
Назаревич В. Соціальне вигнання як форма остракізації в навчальному середовищі.....	82
Омельченко Т. Експериментальне дослідження самооцінки реалізації життєвих цілей майбутніх практичних психологів.....	90
Павелків Р., Безлюдна В., Осьмак Л. Психологічний аналіз комунікативних бар'єрів майбутніх психологів	97
Примачок Л. Професійна компетентність як інструмент ефективного фахового становлення спеціаліста з фізичної реабілітації.....	106
Рудюк О. Факторна модель ціннісної структури суб'єктів освітнього процесу у вищій школі.....	116
Савуляк В. Особливості соціального сприймання у підлітковому віці.....	123
Слободянюк О., Радчук Г. Розвиток соціального інтелекту у студентів – майбутніх педагогів.....	129
Созонюк О. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів..	136
Сочинська Р. Емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку творчого потенціалу у підлітків.....	142
Сторож О. Роль креативності у розвитку творчої соціалізації особистості.....	147
Сукнацька А. Самотність і особливості її переживання в юнацькому віці.....	154
Коломієць Т., Тачук В. Чинники задоволеності шлюбом на різних етапах дорослості.....	159
Філоненко Д. Структура мотивації досягнень особистості ІТ-спеціаліста.....	165
Хомич І. Факторна структура особистості молодшого школяра.....	173
Нуравтсева N. Psychological features of facilitative interaction in the process of organizing dialogues at the lessons at secondary school.....	180
Чмуневич Н., Павелків В. Особливості розуміння феномену свободи в підлітковому та юнацькому віці.....	190
Щербакова О. Емоційний інтелект та академічні здібності учнів старшого підліткового віку.....	195
Відомості про авторів	201

